

Наталія ШУЛЬГАТА

СПІВПРАЦЯ АНДРІЯ ЖУКА З ГАЛИЦЬКИМИ ТА НАДДНІПРЯНСЬКИМИ ПОЛІТЕМІГРАНТСЬКИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ

Проаналізовано контакти відомого українського політика, кооператора, громадського діяча та публіциста Андрія Жука з політичними і громадськими організаціями Західної України у 1930-х роках. Особливу увагу приділено його кооперативній праці в Ревізійному союзі українських кооператив. Також розглянуто науково-публіцистичну спадщину А. Жука і співпрацю з провідними часописами Галичини.

Ключові слова: А. Жук, РСУК, Західна Україна.

Всебічне вивчення персоналій видатних громадсько-політичних діячів, чий імена в умовах панування комуністичної системи в Україні не тільки науково не досліджували, а й взагалі були викреслені з української історії, залишається важливим завданням сучасної вітчизняної історичної науки. Серед таких постатей, незаслужено забутих у період радянського минулого, виділяється український громадсько-політичний і кооперативний діяч Андрій Жук. Його діяльність тісно пов'язана з Революційною українською партією (РУП) та Українською соціал-демократичною робітничою партією (УСДРП). Він був одним із засновників Союзу визволення України (СВУ), членом Президії цієї організації та Загальної Української Ради (ЗУР), перебував на дипломатичній службі в період Гетьманату та Директорії, працював в уряді Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), став одним із творців і теоретиків української кооперативної системи. У міжвоєнний час ХХ ст. співпрацював із галицькими культурно-освітніми товариствами: “Просвітою”, Науковим товариством ім. Шевченка (НТШ), “Рідною школою”, “Сільським господарем”; наддніпрянськими організаціями: Товариством допомоги емігрантам з України, Клубом українських емігрантів, видавничим кооперативом “Хортиця” тощо. А. Жук показав себе як авторитетний суспільний мислитель, видавець і редактор, залишивши у спадок понад тисячу газетних і журнальних публікацій.

Історіографія досліджуваної проблеми охоплює три періоди: 1) міжвоєнний (1920–1930); 2) повоєнний (1940–1980); 3) сучасний (із 1991 р.). Дослідження, які присвячували А. Жуку та вийшли упродовж перших двох періодів, засвідчили неоднозначну оцінку його громадсько-політичної та наукової роботи, зважаючи на належність авторів до різних історичних напрямів і політичних течій. Серед сучасних досліджень, які безпосередньо стосуються одного із засновників СВУ, виділимо наукові праці І. Патера¹,

¹ *Патер І.* Андрій Жук і Союз визволення України / І. Патер // Молода нація. – Київ, 2002. – № 3(24). – С. 58–81; *Його ж:* Андрій Жук: політик, кооператор, публіцист / І. Патер // Вісник Львівської комерційної академії. – Львів, 1998. – Вип. 16. – С. 144–152.

А. Магурчака², І. Гирича³, С. Палієнка та І. Срябняка⁴, Л. Грача⁵ та інших вчених, які висвітлюють його працю в кооперативних організаціях, публіцистичну діяльність, вказуючи на важливе значення в розвитку українського національного руху в роки Першої світової війни та післявоєнний період. Основна мета статті – характеризувати співпрацю А. Жука із галицькими та наддніпрянськими політемігрантськими інституціями в 30-х роках ХХ ст.

Після повернення з еміграції до Львова на початку 1930-х років, А. Жук розпочав працю в Ревізійному союзі українських кооператив (РСУК) – провідній установі організаційно-ідейного об'єднання західноукраїнських кооператив у Галичині. У 1930 р. він із шістьма помічниками, серед яких декілька наддніпрянців, за словами І. Витановича, “стає до передвоєнного верстату своєї праці”⁶, а саме – очолює бюро (у звітах – “відділ” – *Н. Ш.*) кооперативної статистики (один із підрозділів організаційного відділу РСУК). Крім організаційного, до складу цієї інституції входили також фінансово-адміністративний і ревізійний відділи.

РСУК якнайтісніше співпрацював з іншим українськими центрами – Центросоюзом, Центробанком, Маслосоюзом, Нородною торгівлею, відбуваючи систематично спільні засідання з їхніми представниками. А. Жук, відзначаючи збільшення кількості кооперативних організацій на українських землях у Польщі, наголошував, що об'єднання в кооперативи було “овіяне кооперативним духом і кооперативною ідеєю”, змагало не тільки до економічного визволення народних мас і примноження їх матеріального добробуту, але, передусім, “піднесення культурного рівня широких мас українського населення”⁷. На його думку, кооперація повинна прагнути до вищого ступеня соціального розвитку, “не зв'язувати вільної творчої людини, добровільно об'єднаної в кооперативну громаду, зате виховувати в неї свідомість громадської відповідальності”⁸.

² *Магурчак А.* Андрій Жук у внутрішньопартійній боротьбі УСДРП 1908–1912 рр. / А. Магурчак // Сіверянський літопис. – 2009. – № 2. – С. 117.

³ *Гирич І.* Андрій Жук: матеріали до біографії (автобіографія, спогади, листування) / І. Гирич // Молода нація. – 2002. – № 3(24). – С. 177–240; *Його ж:* Андрій Жук. Проф. М. Грушевський і СВУ в роках Першої світової війни / І. Гирич // Там само. – С. 111–134; *Його ж:* Листи М. Грушевського й Д. Дорошенка до А. Жука / І. Гирич // Там само. – С. 106–110; *Його ж:* Писання А. Жука у берлінській газеті “Український прапор” / І. Гирич // Там само. – С. 270–274; *Його ж:* Листування З. Книша і А. Жука з приводу книжки про М. Міхновського / І. Гирич // Молода нація. – 2003. – № 2(27). – С. 170–172; *Його ж:* “Федераліст” очима “самостійника” (до історії написання статті А. Жука “М. Грушевський та СВУ”) / І. Гирич // До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. – Київ, Львів, 2004. – Т. 1. – С. 441–454.

⁴ *Палієнко С.* Матеріали колекції Андрія Жука Національного архіву Канади як джерело вивчення історії України / С. Палієнко, І. Срібняк // Спеціальні галузі історичної науки: збірник на пошану Марка Акимовича Варшавчика. – Київ, 1999. – С. 168–175.

⁵ *Грач Л.* Діяльність Андрія Жука у таборах для українських військовополонених періоду Першої світової війни / Л. Грач // Третій Міжнародний конгрес українців. Історія. – Харків, 1996. – Ч. 2. – С. 211–213.

⁶ *Витанович І.* Андрій Жук (Льченко). Кооператор-громадянин / І. Витанович. – Львів, 1938. – С. 15.

⁷ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАІЛ України). – Ф. 309, колекція № 9. – Спр. 75100, кадр 252.

⁸ Там само.

Керуючи статистичним відділом РСУК, А. Жук мав змогу частіше виступати на сторінках кооперативної преси в організаційних та ідеологічних справах українського кооперативного руху, а також різних заходах, які організовували культурно-просвітні та політичні організації.

Зважаючи на те, що в організаційній і торгівельній діяльності керівництво кооперативів брало до уваги статистику й на її підставі укладало подальші плани, А. Жук опублікував серію розвідок, серед яких варто назвати: “Населення на українських землях в Польщі після переписів 1921 і 1931 рр.”⁹, “Національний склад і територіальне розміщення кредитових кооператив у Польщі”¹⁰, “Національний склад і поділ на типи кооператив на території, заселеній українцями в Польщі”¹¹, “Територіальне розміщення кооператив в РСУК після стану на 1. 1. 1932 р.”¹², “Відтята частина від цілоти”¹³ тощо. У цих публікаціях він вказував, що в основі будь-якої громадської діяльності лежать господарські та культурні інтереси населення. Однак з обуренням зазначав, що територіальний поділ Польської держави на воєводства і повіти, проведений на основі колонізаторської політики без дотримання етнографічних меж, продуманий з метою “затерти ті межі, а до повітів і воєводств з непольською більшістю долучено стільки території з польським населенням, скільки потрібно для наміреного зменшення проценту непольської людності в даній адміністративній одиниці”¹⁴.

Важливим аспектом діяльності РСУК А. Жук вважав налагодження кооперативної освіти серед українського населення. При РСУК діяли кооперативні курси на заочній формі навчання (керівник К. Коберський). У програмі: 1) курси книговедення для різних видів кооператив; 2) курси для кооперативних крамарів, справників та інших членів управи, для Надзірних рад і контрольних комісій; 3) загальний курс кооперативного освідомлення для членів і прихильників кооперації.

Для поглиблення кооперативної ідеї серед місцевих провідників кооперативного руху РСУК проводив влітку в гірських місцевостях 3-4 тижневі т. зв. “вакаційні курси”. На курсах викладали Ю. Павликовський, О. Луцький, К. Коберський, А. Жук, І. Витанович, члени дирекції кооперативних централей. Лекції присвячували кооперативній теорії й історії. Зокрема А. Жук розповідав слухачам про “Початки кооперативного руху в Галичині” та “Роль кооперації в розбудові національного господарства”. Кожен курс відвідувало 50-60 постійних учасників¹⁵. Під час “прогульок” учасники нерідко відвідували стрілецькі могили на г. Маківці¹⁶. Такі курси відбувалися влітку в Косові (1935), Ямному (1936, 1939), Гребеніві (1937), Ворохті (1938). Вони привертали увагу польських адміністративних властей, про що свідчило звернення Міністерства внутрішніх справ до Станиславівського воєводства з

⁹ Кооперативна Республіка. – 1933. – Ч. 1. – С. 9–13.

¹⁰ Кооперативна Республіка. – 1934. – Ч. 5. – С. 186–189.

¹¹ Там само. – 1935. – Ч. 11. – С. 325–329.

¹² Господарсько-Кооперативний часопис. – 1933. – Ч. 24. – С. 5–6.

¹³ Там само. – 1935. – Ч. 3. – С. 5–8.

¹⁴ Кооперативна Республіка. – 1933. – Ч. 1. – С. 9.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Звідомлення діяльності Ревізійного Союзу Українських Кооператив за час від 1 січня до 31 грудня 1937 // Господарсько-Кооперативний Часопис. – 1938. – Ч. 22–23. – С. 13.

“проханням суворо проконтролювати й надіслати інформацію про їх проходження у Ворохті”¹⁷.

Крім РСУК, А. Жук був активним учасником Товариства українських кооператорів (ТУК). На установчих зборах товариства 13 червня 1936 р. у Львові головою організації обрано Ю. Павловського, секретарем – А. Жука. Завдання ТУК полягало в “нав’язуванні товариського контакту між прихильниками великої спілчанської ідеї, плеканні кооперативного духа і освідомлювання нашої програми праці”¹⁸. Його члени, серед яких низка відомих теоретиків і практиків української кооперації, організували наукові конференції, кооперативні свята, вели активну лекційну пропаганду¹⁹.

Звітуючи про роботу товариства на загальних зборах 9 липня 1937 р. А. Жук відзначив, що організація нараховує 286 осіб, за звітний період проведено два кооперативні свята в формі академій (присвячені видатним економістам – Шарлю і Федору Щербині) та два раути (корпоративні вечірки), на яких виголошено сім доповідей. Прибуток із раутів використано на добродійність: у 1936 р. школі кружка “Рідної Школи” надано 150 злотих, а в 1937 р. на впорядкування стрілецьких могил на Маківці перераховано 105 злотих. Також проведено шість лекцій на економічні та кооперативні теми для членів кооперативів²⁰.

Просвітницька діяльність товариства продовжилася і в наступні роки. Тільки упродовж січня–лютого 1939 р. відомі українські кооператори прочитали лекції “Про стан української кооперації в Польщі в 1937–1938 рр.” (О. Луцький), “Про вишкіл і дошкіл кооперативних працівників” (К. Коберський), “Про значення жінки в кооперативному русі” (І. Гладка), “Про споживчу кооперацію” (З. Петрів), “Кость Левицький – заслужений кооперативний діяч” (І. Витанович).

Одна з форм пропаганди ідеї української кооперації – т. зв. “кооперативні прогульки”, які товариство влаштувало спільно з туристично-відпочинковим кооперативом “Громада” у Варшаві. А. Жук повідомляв, що в 1937 р. за посередництва ТУК за кордон на “прогульки” виїхало 8, на виставку “Культура села і праця” до Ліскова – 100 осіб. У липні–серпні 1938 р. українські кооператори мали відвідати взірцеві кооперативи та сільські товариства на Познанщині та Помор’ї, а на Поліссі ознайомитися з побутом місцевого населення, господарськими відносинами краю й наявними там кооперативами²¹.

А. Жук прагнув оживити й поширити роботу товариства у провінції, “приєднати до праці в Товаристві студіюючу молодь високих шкіл і нав’язати з нею зв’язок”²². Члени товариства закликали молодь здобувати економічно-кооперативні знання у вишах або ж, принаймні, закінчити однорічний курс Торгівельної школи при “Рідній школі” у Львові, відвідувати заочні курси Господарського наукового

¹⁷ Драгомирецька Л. Економічно-просвітницька діяльність українських кооперативних організацій у Західній Україні (1920–1939 рр.) / Л. Драгомирецька // Галичина. – 2010. – № 17. – С. 162.

¹⁸ Товариство українських кооператорів // Кооперативна Республіка. – 1936. – Ч. 6. – С. 242.

¹⁹ Там само.

²⁰ Господарсько-Кооперативний Часопис. – 1938. – Ч. 31–32. – С. 1.

²¹ Жук А. В справі кооперативних прогульок / А. Жук // Господарсько-Кооперативний Часопис. – 1937. – Ч. 10. – С. 5.

²² Господарсько-Кооперативний Часопис. – 1938. – Ч. 31–32. – С. 2.

технічного інституту в Подєбрадах, а також лекції, організовані РСУК. Кооператори вважали, що українська молодь повинна працювати тільки для своєї нації. “Тому, – читаємо у статті «Молодь і кооперація», – нашій кооперації залежить, щоби в її проводах були люди свідомі своїх національних завдань, чесні й моральні, які вміли б високо тримати національний і кооперативний прапор, які працювали б не лише над піднесенням добробуту нашого народу, але також над піднесенням освіти, культури й морально-етичних цінностей. Нашим обов’язком є виховати нове покоління, здібне до життя, свідоме своїх завдань, тверде й незламне характером”²³.

А. Жук був постійним дописувачем офіційних органів РСУК – “Господарсько-кооперативного часопису” (1922–1939) і “Кооперативної Республіки” (1928–1939). У цих виданнях він друкував статті, присвячені історії кооперативного руху, статистичні відомості, які допомагали кооператорам краще зрозуміти мету української кооперації й знаходити ефективні шляхи й засоби її досягнення. Крім невеличких розвідок, на сторінках часописів А. Жука публікував також окремі праці, серед яких “Українська кооперація в Галичині” (1934) і злободенна на той час “Кредитова кооперація і організація ощадності” (1935)²⁴. Остання видана накладом товариства “Ощадність” у Львові²⁵.

А. Жук активно співпрацював із товариством “Просвіта”. Він як член управи, підтримуючи культурно-просвітню і видавничу діяльність товариства, всіляко сприяв покращенню фінансового становища цієї громадської інституції²⁶, зокрема наполегливо підтримував рішення дирекції РСУК від 1 березня 1937 р. та 4 травня 1938 р. про обов’язковий вступ кооператорів у колективні члени “Просвіти”, складання пожертв у фонд “Дар Просвіти”²⁷. Внаслідок цього членські внески у розмірі 36 злотих постійно сплачувала третина із 3 тис. кооперативів – членів РСУК²⁸.

Принагідно зауважимо, що в міжвоєнний період А. Жук не був членом НТШ, хоча й вважався авторитетним теоретиком української кооперативної справи, знаним публіцистом і суспільним діячем, видавцем і редактором, автором понад тисячі газетних і журнальних публікацій²⁹. Статистичні відомості, які надавав А. Жук, використовували члени НТШ, зокрема І. Витанович, для наукових розвідок із питань західноукраїнської кооперації.

Очевидно, А. Жук вважав свої публікації не надто науковими і ставився до публіцистики як до практично-політичної діяльності. Тільки наприкінці життя 81-річний Андрій Жук наважився подати заяву на членство в НТШ. У заяві від 7 листопада 1961 р. до управи товариства у Марселі (Франція) він писав: “Прив’язуючи велике значення діяльності Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка для розвою культурного життя, хотів би взяти безпосередню участь у цій діяльності, в міру того знання, сил і можливостей, тому прошу Хвальну Управу Товариства

²³ Там само.

²⁴ Нові дні. – 1960. – Ч. 126. – С. 21.

²⁵ Господарсько-Кооперативний Часопис. – 1935. – Ч. 1–2. – С. 19.

²⁶ *Дорошенко В.* Людина чину (Слів кілька про Андрія Жука) / В. Дорошенко // Календар-альманах “Дніпро”. – 1939. – С. 130.

²⁷ ЦДАЛ України. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 466. – Арк. 96–98, 146–147.

²⁸ Там само. – Арк. 262.

²⁹ *Гирич І.* Українська політична думка початку ХХ століття і Андрій Жук – політик, мислитель, кооператор, науковець (До 130-річчя з дня народження) / І. Гирич // Вісник НТШ. – 2010. – Ч. 44. – С. 15.

прийняти мене звичайним членом Товариства. При цьому залучаю мою коротку автобіографію”³⁰. Сучасний український дослідник національно-визвольного руху першої половини ХХ ст. І. Гирич вважає, що стати членом НТШ А. Жука спонукав факт його активної наукової діяльності в останні роки життя³¹.

А. Жук співпрацював з іншими галицькими інституціями, про що свідчить його активна громадсько-політична діяльність: 14 травня 1933 р. він взяв участь у створенні та відкритті “Української поради для вибору знання” при Головній управі “Рідної школи”, за два дні відвідав свято “Сільського господаря” у Львові. 22 вересня 1934 р. він виступив із доповіддю на святі з нагоди 10-ліття заснування станової організації українських адвокатів. 28 жовтня і 25 листопада 1935 р. взяв участь у “Святі ощадності” у Львові³².

Зазначимо, що відносини між галичанами і наддніпрянськими політемігрантами упродовж 1920-х – першої половини 1930-х років були доволі суперечливими: галичани закидали наддніпрянцям полонофільство, менш розвинуту політичну культуру, а наддніпрянці у відповідь звинувачували їх у національному сепаратизмі.

Проте, незважаючи на сказане, А. Жук підтримував добрі відносини з більшістю відомих галицьких громадських політичних діячів, вченими, публіцистами: К. Левицьким, Л. Ганкевичем, Ю. Павликовським, К. Коберським, І. Крип’якевичем, В. Сімовичем, С. Бараном, В. Панейком, В. Мудрим, В. Пачовським, В. Темницьким, В. Старосольським, Д. Левицьким, Є. Храпливим, О. Луцьким, О. Саєвичем, І. Гижею, О. Терлецьким, І. Квасницею, Р. Купчинським, В. Несторовичем та ін.

Про доброзичливе і шанобливе ставлення галичан до А. Жука засвідчило відзначення 2 січня 1938 р. його 30-літньої праці як кооператора, громадського діяча і публіциста. Часопис “Діло” у кореспонденції “Вшанування 30-ліття праці ред[актора] Андрія Жука” повідомляв: “В неділю 2 [січня] о 12-й годині зійшлося до «малинової салі» в будинку РСУК чимало членів Товариства [українських кооператорів], службовичок і службовців львівських кооперативних установ. З’явилися теж як гості представники деяких громадських установ і преси. Ювілейні збори відкрив короткою промовою сенатор О. Луцький. Довгий, але цікавий реферат про життя Ювилята виголосив І. Витанович. З цього реферату довідалися учасники зборів про життєвий шлях Ювилята, повний небуденних переживань і беззупинної праці”³³.

Після реферату з річницею А. Жука привітали представники окремих громадських інституцій: Голова Ради РСУК і ТУК Ю. Павликовський, дирекція РСУК, дирекція Центробанку, товариство “Сільський господар”, дирекція “Маслосоюзу”, Управа службовців РСУК, Комісія національної економіки, соціології і статистики НТШ, Науковий інститут в Берліні, Товариство українських письменників і журналістів, Українська парламентська репрезентація, УНДО, Конгресовий комітет “Просвіти”, Вищий музичний інститут ім. М. Лисенка, Союз українських професійних музик, редакція “Діла”, Видавничий концерн “Українська преса”, редакція “Громадського голосу”, Видавничі кооперативи “Самопоміч” і “Хортиця”, Товариство допомоги емігрантам з Великої України, Самопоміч службовців

³⁰ Дві короткі автобіографії А. Жука. [Подав І. Гирич] // Молода нація. – 2002. – № 3. – С. 225.

³¹ Гирич І. Українська політична думка... – С. 15.

³² ЦДАЛ України. – Ф. 309, колекція 9. – Спр. 75101, кадр 114–119.

³³ Діло. – 1938. – 4 січня.

“Народної торгівлі”, кооператив “Українське народне мистецтво”, “Селянська спілка” в Богородчанах, група ревізорів РСУК з-поза Львова, від редакції “Торгівлі і промислу” – редактор В. Несторович, від УСДП – В. Старосольський, від всієї кооперативної преси – К. Коберський, віце-маршал Польського сейму – В. Мудрий, колишній голова УНДО – Д. Левицький та ін.³⁴

А. Жук, працюючи в галицьких установах, брав також активну участь у роботі наддніпрянських емігрантських організацій. Ще влітку 1933 р. під час проведення антиголодових акцій наддніпрянські політемігранти, серед яких А. Жук, ініціювали скликання Всеукраїнського національного конгресу (ВНК). У цей же період на сторінках газети “Діло” зі статтями про потребу національного проводу виступив наддніпрянський політемігрант М. Данько (М. Троцький)³⁵. Галицький політемігрант у США С. Демидчук висунув гасло Всеукраїнського національного конгресу³⁶, на яке відгукнувся український громадський діяч української еміграції в Румунії Д. Геродот статтею “Від слів до діла”³⁷. І. Мазепа в листі від 15 травня 1933 р. до А. Жука писав: “Всі ми ставимося до ідеї національного конгресу як до ідеї абстрактної, нереальної. Життя вимагає невідкладних практичних заходів для консолідації українських національних сил”³⁸.

На сторінках часопису “За Україну” розгорнулося широке обговорення питання необхідності скликання ВНК. У листопаді 1933 р. І. Мазепа зазначав, що вирішальним у цій справі повинно стати утворення центрального координаційного органу, завданням якого мала бути “організація правильної інформації для світу про українську справу”³⁹. Думку І. Мазепа про національну консолідацію підтримував голова УНДО Д. Левицький⁴⁰. Директор РСУК О. Луцький вважав, що саме представники Західної України “повинні дати почин до скликання загальноукраїнського національного проводу”. З ним погоджувався й А. Жук, який закликав відкинути в цій справі “дрібні ріжниці, які нас ділять”, і “перевести в себе всенародне об’єднання” для пропаганди боротьби з більшовизмом в Україні⁴¹.

У 1934 р. розпочалася підготовка до скликання ВНК. Улітку цього року у Львові створено Тимчасовий ініціативний комітет у складі Д. Левицького (УНДО), М. Стахіва (УСРП) та О. Назарука (УНО). Ініціативний комітет заявив, що у ВНК можуть брати участь організації, які борються за самостійну соборну Українську державу, визнають суверенне право народу щодо вибору конституційного ладу й узгоджують свою політичну діяльність із членами конгресу⁴².

Упродовж 1934 р. представники політичних партій проводили напружені переговори щодо спільної конгресової акції: УНДО серед галицької суспільності, а

³⁴ Господарсько-Кооперативний Часопис. – 1938. – Ч. 3.

³⁵ Діло. – 1933. – 26 січня.

³⁶ Там само. – 15 липня.

³⁷ Там само. – 22 липня.

³⁸ ЦДІАЛ України. – Ф. 309, колекція 9. – Спр. 75100, кадр 78.

³⁹ Мазепа І. До питання про консолідацію українських сил / І. Мазепа // За Україну. – 1933. – 1 листопада.

⁴⁰ Левицький Д. Найбільша боротьба, яку бачив світ! / Д. Левицький // За Україну. – 1933. – 1 жовтня.

⁴¹ Там само.

⁴² Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.) / М. Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – С. 187.

ДЦ УНР – серед еміграції. Ундівські делегати В. Мудрий і Л. Макарушка в лютому 1934 р. виїздили до Праги на зустріч із членами підготовчого комітету ВНК для вироблення спільної платформи. Тільки наприкінці року за безпосередньої участі А. Жука у Львові відбулася конференція українських політичних партій, що ухвалила скликати ВНК “для проголошення волі українського народу до відновлення власної державності, вияснення становища українського народу на українських землях і накреслення шляхів національної організації та праці”⁴³.

У листі до А. Жука від 27 грудня 1935 р. від членів підготовчого комітету ВНК за кордоном (Н. Григорів, І. Мазепа, К. Мацієвич, С. Русова, М. Славінський, В. Приходько) наголошувалося, що учасниками конгресу мали бути: 1) представники політичних партій й організацій; 2) діячі громадських організацій, що стояли на засадах самостійності, соборності та правового статусу Української держави; 3) всі послы до законодавчих установ від політичних партій – учасниць конгресу; 4) члени Української Центральної Ради, Трудового конгресу і Національної Ради західноукраїнських земель, що стояли на засадах конгресу і відповідали всім його вимогам; 5) окремі діячі різних сфер національного життя на підставі особньої постанови підготовчого комітету конгресу. Конкретну дату і місце проведення ВНК мали визначити пізніше, проте попередньо його скликання планували на початок 1936 р.⁴⁴.

Для підготовки конгресу на Львівській конференції створено підготовчий комітет у складі двох відділів: Львівський, до якого входили представники чотирьох політичних партій – УНДО, УСРП, УСДП і УНО, і Закордонний у складі трьох політичних наддніпрянських партій – радикал- та соціал-демократів та соціалістів-революціонерів, а також кооптованих представників організованого позапартійного громадянства. Львівський підготовчий комітет організував представництво української громадськості від західноукраїнських земель та еміграції в Америці, а Закордонний – серед української еміграції в Європі й Азії. Обидва відділи повинні були тісно співпрацювати між собою для вирішення всіх справ конгресу як у процесі підготовки, так і під час його проведення. Для вироблення порядку денного конгресу, підготовки рефератів, текстів всіх його постанов, при підготовчому комітеті організували спеціальні комісії із залученням компетентних представників української громадськості⁴⁵.

А. Жук отримав довірено від Закордонного комітету проект порядку денного ВНК. Проте організаційного оформлення ідея скликання ВНК не одержала⁴⁶. І. Мазепа в листі до А. Жука від 20 березня 1936 р. писав: “Справа Конгресу підгуляла, дякуючи нашим землякам з П’ємонту”⁴⁷. Йшлося, насамперед, про спробу унормувати українсько-польські відносини, яку розпочало нове керівництво УНДО на чолі з В. Мудрим – т. зв. політика “нормалізації”. Проти цього виступили інші українські політичні партії, що призвело до роз’єднання національних сил і, як наслідок, – приреченість проведення ВНК.

Незважаючи на невдачу зі слуханням конгресу, А. Жук продовжував активну громадсько-політичну діяльність, не стояв осторонь суспільно-політичного

⁴³ ЦДАЛ України. – Ф. 309, колекція 9. – Спр. 75100, кадр 118.

⁴⁴ Там само.

⁴⁵ Там само.

⁴⁶ Що чувати з Всеукраїнським Національним Конгресом // Діло. – 1936. – 8 травня.

⁴⁷ ЦДАЛ України. – Ф. 309, колекція 9. – Спр. 75100, кадр 79.

життя в Галичині. Він реально оцінював відносини між галичанами і наддніпрянцями у краї, вказував на всі негаразди, які виявлялися серед політемігрантів, зокрема у відносинах між львівською філією УЦК і товариством допомоги емігрантам з України у Львові. А. Жук радив голові Державного центру УНР А. Лівницькому ігнорувати напади зі сторони окремих наддніпрянців, серед яких “багато скритих або явних противників центру УНР і якби дійшло до дискусії на цю тему [щодо пропольської діяльності Державного центру – *Н. Ш.*], то не знати, що б вийшло з тієї дискусії”⁴⁸.

У листі до А. Лівницького від 27 липня 1936 р. А. Жук констатував фактичне несприйняття “петлюрівців” та ідеї цієї структури в Галичині. “Хибний і шкідливий Ваш погляд на взаємини між галичанами і УНР центром, яким визначається ваша тактика супроти галичан, – читаємо в листі. – Ви відділяєте галицьке громадянство від «політикуючої інтелігенції», втім, щирим чи удаванім переконанню, що добрий і смиренний народ «руський» найкраще до поляків упоставлений, тільки треба понад голови «політикуючої інтелігенції» тому народові руку подати, а все влаштується якнайкраще”⁴⁹.

Таку позицію А. Лівницького А. Жук вважав щонайменше неполітичною. Як приклад А. Жук наводив вшанування пам’яті С. Петлюри в 10 річницю його загибелі: “Цього річні поминки по Петлюрі в Галичині, – писав він, – показали, що до такої ідилії, яку Ви собі намалювали, дуже далеко. Коли з боку і здалека дивитися, то ніби все було добре, але в дійсності показалося, що все, що на вні робилося, не відповідало внутрішньому уособленню широкого загалу – і до покійного С. В. [Петлюри – *Н. Ш.*] і до його наслідувателів”⁵⁰. У цьому ж листі А. Жук заявив, що до невдачі вшанування пам’яті С. Петлюри в березні 1936 р. у Львові причетний безвідповідальними діями О. Доценко, і “найкраще було б, як би Ви його чим скоріше забрали зі Львова”⁵¹. Зазначимо, що цього ж року А. Жук відредагував збірку спогадів “Симон Петлюра в молодості”, яку видав кооператив “Хортиця”⁵². Принагідно відзначимо, що згодом О. Доценко відімстив А. Жукові за листа до А. Лівницького. Він як голова Клубу українських емігрантів у Львові необґрунтовано виключив А. Жука із членів клубу. А. Жук дуже болісно відреагував на цю подію⁵³.

У цей же період А. Жук співпрацював із календарем-альманахом “Дніпро”, що виходив у 1923–1939 рр. під егідою Товариства допомоги емігрантам з України у Львові. На його сторінках він надрукував низку статей-спогадів з історії політичної думки в переддень Першої світової війни (“Як дійшло до заснування Союзу визволення України”, “Революційна Українська партія (РУП). З приводу 40-ліття заснування” тощо).

А. Жук також налагодив контакти з видавничим кооперативом “Хортиця”, заснованим наприкінці 1928 р. наддніпрянськими політемігрантами. Він був членом управи кооперативу і редактором багатьох його видань, зокрема книги Ю. Липи “Призначення України”.

⁴⁸ Там само. – Спр. 75101, кадр 84.

⁴⁹ Там само.

⁵⁰ Там само. – Ф. 828. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 1–11.

⁵¹ ЦДАЛ України. – Ф. 309, колекція 9. – Спр. 75101, кадр 85.

⁵² ЦДАЛ України. – Ф. 828. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 1–11.

⁵³ Там само.

Отже, після повернення до Львова, на початку 1930-х років, А. Жук розпочав співпрацю з галицькими та наддніпрянськими громадсько-політичними й кооперативними організаціями. Керуючи статистичним відділом РСУК, він, окрім подання офіційної державної статистики, збирав й аналізував показники українських кооператив про економічні можливості, господарсько-культурні потреби населення, необхідні для їх подальшого розвитку. Відомий політик виступав проти колонізаторської політики польської влади на українських землях, яка прагнула будь-що спольщити місцеве населення, зупинити розвиток української кооперації та підірвати господарський поступ українців.

Окрім кооперації, значну увагу А. Жук приділяв культурно-просвітній праці, публіцистичній роботі. Він співпрацював із багатьма галицькими часописами, передусім “Ділом” (орган УНДО) і “Новим часом” (орган ФНС). На сторінках цих видань А. Жук, здебільша, публікував статті на суспільно-політичну тематику, зокрема розглядав події української революції 1917–1920 рр., аналізував особливості зовнішньої політики УНР і ЗУНР, критикував недоліки в організації українського війська, висвітлював проблемні моменти національної консолідації, ознайомлював читачів із діяльністю українських політичних партій в період революції тощо.

Наталья Шульгата. Сотрудничество Андрея Жука с галицкими и надднепрянскими политэмигрантскими институтами

Проанализировано контакты известного украинского политика, кооператора, общественного деятеля и публициста Андрея Жука с политическими и общественными организациями Западной Украины в 1930-х годах. Особое внимание уделено его кооперативной работе в Ревизионном союзе украинских кооперативов. Также рассмотрено научно-публицистическое наследие А. Жука и сотрудничество с ведущими журналами Галичины.

Ключевые слова: А. Жук, РСУК, Западная Украина.

Natalia Shulhata. Cooperation of Andrii Zhuk with institutions of political emigrants from Galicia and Dnipro region

The article analyses the contacts of the famous Ukrainian politician, cooperative leader, social activist, and journalist Andrii Zhuk with political and civil society organizations in Western Ukraine in the 1930s. It focuses on his cooperation with the Audit Union of Ukrainian Cooperatives (RSUK), his academic and journalistic legacy and cooperation with the leading Galician journals.

Key words: Andrii Zhuk, RSUK, Western Ukraine.